

Semantic differences of diagnostic terms in scientific and clinical discourse

Makhhuba SHOKIROVA¹

Alfraganus University

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2025

Received in revised
form 15 August 2025

Accepted 15 September 2025

Available online

05 October 2025

Keywords:

diagnostics,
term,
scientific discourse,
clinical discourse,
semantics,
synonymy,
functional style.

ABSTRACT

This article analyzes, from a linguistic point of view, the semantic differences of diagnostic terms in scientific and clinical discourse. In scientific discourse, diagnostic terms possess precise meanings, accuracy, and standardized terminological forms, whereas in clinical discourse they are more often used in contextual, metaphorical, and abbreviated forms. The study compares the formal, semantic, and functional-stylistic features of these terms. Diagnostic terms play an important role as a means of accurately conveying information in the process of medical communication. In addition, the article examines certain semantic differences between diagnostic terms in Uzbek and English languages.

2181-3701/© 2025 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss5-pp230-234>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Diagnostic terminlarning ilmiy va klinik nutqdagi semantik farqlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

diagnostika,
termin,
ilmiy nutq,
klinik nutq,
semantika,
sinonimiya,
funksional uslub.

Mazkur maqolada diagnostik terminlarning ilmiy va klinik nutqdagi semantik farqlari lingvistik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Ilmiy nutqda diagnostik terminlar qat'iy ma'no, aniqlik va standartlashgan terminologik shaklga ega bo'lsa, klinik nutqda ular ko'proq kontekstual, metaforik va qisqartirilgan ko'rinishda ishlatiladi. Tadqiqot davomida terminlarning shakl, semantika va funksional uslubiy jihatlari solishtirildi. Diagnostik terminlar tibbiy aloqa jarayonida ma'lumotni aniq yetkazish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi diagnostik terminlarning ba'zi semantik tafovutlari ham ko'rib chiqiladi.

¹ Fergana, Uzbekistan PhD, Associate Professor, Central Asian Medical University International Medical University
Email: shokirovamakhhubakhon@gmail.com

Семантические различия диагностических терминов в научной и клинической речи

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

диагностика,
термин,
научная речь,
клиническая речь,
семантика,
синонимия,
функциональный стиль.

В данной статье с лингвистической точки зрения анализируются семантические различия диагностических терминов в научной и клинической речи. В научной речи диагностические термины обладают строгим значением, точностью и стандартизированной терминологической формой, тогда как в клинической речи они чаще используются в контекстуальном, метафорическом и сокращённом виде. В ходе исследования были сопоставлены формальные, семантические и функционально-стилистические особенности терминов. Диагностические термины имеют важное значение как средство точной передачи информации в процессе медицинского общения. Кроме того, в статье рассматриваются некоторые семантические различия диагностических терминов в узбекском и английском языках.

KIRISH

So'nggi yillarda tibbiyot sohasida terminologik tizimning mukammallashuvi, ayniqsa, diagnostika yo'nalishidagi terminlarning ilmiy va amaliy qo'llanish darajasi keskin ortib bormoqda. Har qanday ilmiy sohada bo'lgani kabi, tibbiyotda ham terminologiya - bu bilimlar tizimining asosi hisoblanadi. Ayniqsa, diagnostik jarayon bilan bog'liq terminlar mutaxassislar o'rtasidagi muloqot, hujjat yuritish va klinik faoliyatda asosiy o'rinni egallaydi.

Ilmiy nutqda terminlar qat'iy normativ shaklga ega bo'lib, aniqlik, izchillik va semantik barqarorlik tamoyillariga asoslanadi. Klinik nutqda esa, tibbiy amaliyot sharoitida ularning ma'nosi kontekstga, bemor holatiga yoki shifokorning uslubiga qarab o'zgarishi mumkin.

Maqolaning maqsadi diagnostik terminlarning ilmiy va klinik nutqdagi semantik farqlarini aniqlash, ularning funksional va pragmatik jihatdan qanday ishlatilishini tahlil qilishdir. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, amaliy tibbiyot va ilmiy terminologiya o'rtasidagi semantik tafovutlarni bilish mutaxassislararo muloqotni yengillashtiradi, tarjima va tibbiy hujjatlar sifatini oshiradi.

1. Diagnostik terminlarning umumiy tavsifi

Diagnostik terminlar-bu tibbiy tashxis qo'yish jarayonida ishlatiladigan maxsus atamalar bo'lib, ular kasallik belgilarini, simptomlarni, laborator yoki instrumental tekshiruv natijalarini ifodalaydi. Masalan, *radiografiya*, *ultratovush diagnostikasi*, *EKG* (elektrokardiografiya), *MRI* (magnit-rezonans tomografiya) kabi terminlar ilmiy nutqda aniq, standart shaklda qo'llaniladi. Bu terminlar ko'p hollarda xalqaro (yunoncha yoki lotincha) ildizlarga ega bo'lib, *-grafiya*, *-skopiya*, *-logiya* kabi affikslar orqali yangi atamalar hosil qilinadi.

Ilmiy nutqda terminlar asosan:

1.to'liq shaklda (masalan, *kompyuter tomografiyasi*);

2.abbreviatura (masalan, *KT, EKG*);

3.xalqaro standart asosida (ICD – International Classification of Diseases) qo'llaniladi.

Klinik nutqda esa, shifokorlar, hamshiralar yoki bemorlar o'rtasidagi muloqotda terminlar qisqartirilgan, ba'zan metaforik yoki oddiylashtirilgan shaklda uchraydi. Masalan, "*KT qilib ko'ring*", "*rentgen oldik*", "*tahlil natijasi chiqdi*" kabi iboralar diagnostik terminlarning amaliy variantidir.

2. Ilmiy nutqda diagnostik terminlarning semantik xususiyatlari

Ilmiy nutqda har bir termin bir ma'nolilik (monosemiya) tamoyiliga asoslanadi. Ya'ni, bir termin faqat bitta aniq tushunchani bildiradi. Bu xususiyat ilmiy aniqlik va universal tushunarlilikni ta'minlaydi.

Masalan, *biopsiya* termini har doim "to'qimadan namunani mikroskopik tekshirish uchun olish jarayoni" degan ma'noda ishlatiladi. Uni boshqa ma'noda qo'llash mumkin emas. Shuningdek, ilmiy tilda terminlar konnotativ ma'no kasb etmaydi-ular hissiy yoki obrazli bo'lmay, sof ilmiy tushunchani bildiradi.

Ilmiy matnlarda terminlar quyidagi xususiyatlarga ega:

1.Aniqlik: har bir atama qat'iy ta'rifga ega.

2.Barqarorlik: ma'nosi o'zgaruvchan emas.

3.Xalqaro moslik: terminlar ko'p tillarda bir xil shaklda ishlatiladi.

4.Emotsional neytrallik: hissiy yuklama yo'q.

Masalan, *elektromiyografiya*, *angiografiya*, *sonografiya* kabi terminlar har doim o'sha texnik protsedurani bildiradi, klinik nutqda esa ular soddalashtirilgan holda *EMG*, *angiogramma*, *UZI* shaklida qo'llanilishi mumkin.

3. Klinik nutqda diagnostik terminlarning semantik xususiyatlari

Klinik nutq - bu shifokor, hamshira, bemor va boshqa tibbiyot xodimlari o'rtasidagi kundalik muloqot jarayonida shakllanadigan tibbiy kommunikatsiya shaklidir. Unda ilmiy terminlar ko'pincha soddalashtirilgan, qisqartirilgan yoki hissiy ifoda bilan boyitilgan holda ishlatiladi.

Masalan, *elektrokardiogramma* ilmiy terminining klinik nutqdagi shakli *EKG* yoki *kardio* tarzida qisqartiriladi. *Radiografiya* esa *rentgen* deb ataladi. Shu tariqa, ilmiy nutqda qat'iy standart shakl saqlansa, klinik nutqda kommunikativ qulaylik ustunlik qiladi. Klinik nutqda terminlarning semantik maydoni kengayadi. Ular ko'pincha *holatni*, *natijani* yoki *jarayonni* ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, *analiz yaxshi chiqdi* iborasi ilmiy jihatdan *laborator tekshiruv natijalari me'yorda* degan ma'noni bildiradi.

Bundan tashqari, klinik nutqda ko'p hollarda metaforik ifodalar uchraydi. Masalan:

- *Yurak chizig'ida buzilish bor* – bu aslida EKG natijasida aniqlangan patologiyani bildiradi.

- *Qorinda qorong'ilik bor* – bu ultratovush natijasidagi zichlik o'zgarishini tasvirllovchi obrazli ifoda.

Shunday qilib, klinik nutqda diagnostik terminlar denotativ ma'nodan konnotativ ma'noga o'tadi, ya'ni ular hissiy, soddalashtirilgan va ba'zida metaforik shakl oladi.

4. Ilmiy va klinik nutqda diagnostik terminlarning solishtirma tahlili

Quyidagi jadvalda diagnostik terminlarning ikki nutq turidagi ba'zi semantik farqlari keltirilgan.

Ilmiy nutqdagi termin	Klinik nutqdagi ifoda	Semantik farq tavsifi
Elektrokardiografiya (EKG)	Kardio, EKG, yurak tekshiruvi	Ilmiyda aniqlik, klinikda soddalashtirish
Kompyuter tomografiya (KT)	KT, tomografiya, surat	Klinikda texnik jarayon “surat olish” sifatida talqin qilinadi
Biopsiya	To‘qima olish	Klinikda termin oddiy so‘z bilan almashtiriladi
Sonografiya	UZI	Xalqaro termin qisqartma shaklida qo‘llaniladi
Hematologik tahlil	Qon tahlili	Ilmiy termin umumiy ma’noda ishlatiladi

Ushbu misollar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy nutqda terminlar qat’iy aniqlik va terminologik barqarorlikni ta’minlasa, klinik nutqda ular soddalashtirilgan, amaliy muloqotga moslashgan shaklda ishlatiladi. Bundan tashqari, ilmiy matnda terminlar ko‘proq abstrakt ma’noda, ya’ni jarayon yoki usul sifatida ishlatiladi (*radiografiya – bu nurlanish yordamida tasvir olish usuli*), klinik nutqda esa ular amaliy holat sifatida qo‘llanadi (*rentgen oldik, EKG qildik*).

5. Diagnostik terminlarning semantik transformatsiyasi

Ilmiy va klinik nutq o‘rtasidagi asosiy farqlardan biri-**semantik transformatsiya**, ya’ni terminning ma’nosi turli kommunikativ kontekstlarda o‘zgarishidir.

Misol uchun:

- *Pozitiv test natijasi* ilmiy nuqtayi nazardan *kasallik mavjud* degan ma’noni bildiradi, lekin klinik nutqda u *yaxshi natija* deb noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin.
- *Negativ test* esa aslida *kasallik aniqlanmadi* degani, biroq umumiy nutqda *salbiy natija* sifatida salbiy baholanishi mumkin.

Bu holatlar shuni ko‘rsatadiki, semantik transformatsiya diagnostik terminlarning kommunikativ talqinida muhim o‘rin tutadi. Shu sababli, klinik amaliyotda terminlarning to‘g‘ri semantik izohini bilish muhimdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, diagnostik terminlarning ilmiy va klinik nutqdagi semantik farqlari asosan funksional uslub, kontekst va muloqot maqsadi bilan belgilanadi. Ilmiy nutqda terminlar: bir ma’nolilik (monosemiya), semantik aniqlik, hissiy neytrallik kabi birliklarda ifodalanib xalqaro standartga moslik xususiyatlariga ega bo‘ladi. Klinik nutqda esa semantik kengayish, soddalashtirilgan shakllar, metaforik yoki hissiy ifodalar, qisqartmalar va sinonimlar keng qo‘llaniladi. Shunday qilib, diagnostik terminlarning ilmiy va klinik talqinini o‘rganish tibbiy kommunikatsiya samaradorligini oshiradi, shifokor-bemor o‘rtasida to‘g‘ri tushunishni ta’minlaydi va tibbiy tarjima amaliyotida aniqlikni mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Akhmedova, M. (2021). *Tibbiy terminologiya va uning o‘zbek tilida shakllanishi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Crystal, D. (2010). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press.
3. Dorland, W. (2019). *Dorland’s Illustrated Medical Dictionary*. Elsevier.

4. Karimov, U. (2022). *Inglizcha-o'zbekcha tibbiy terminlar lug'ati*. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
5. Turli tizimli tillarda tibbiyot terminlarining konseptual tahlili (ingliz, rus va o'zbek tillari misolida) (S.A.Aripova). — «Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali», 5(2), 2025.
6. Специфика медицинских терминов ПЕЦИФИКА МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ В МЕДИЦИНСКОМ ДИСКУРСЕ (Маджаева С.И.). — «Вопросы теоретической и прикладной лингвистики», № 1-3, 2015, с. 27-32.
7. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В ЯЗЫКЕ (Каюмова М.А.). — Международный научно-исследовательский журнал, № 8 (122), 2022, опубликовано 17.08.2022.
8. Работа над учебным словарём терминов по пропедевтике внутренних болезней (Пигалева И.Р., Наumenко В.А., Анисимова М.Г.). — Международный журнал гуманитарных и естественных наук, № 4-2 (79), 2023
9. Медицинская терминология и её роль в развитии медицинской науки — Гафуров М. Х. *Сборник материалов конференции «Язык. Общество. Медицина»*, Гродненский госуд. мед. университет, 2023.
10. ТИББИЙОТГА ОИД ТЕРМИНЛАРНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ — Остонова Дилноза. «Образование наука и инновационные идеи в мире», Vol 70 № 7 (2025).